Bartın Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Dergisi
ISSN: 2547-9865
Cilt: 1, Sayı: 1
Haziran 2016
BARTIN – TÜRKİYE

Bartın University
Journal of Faculty of Letters
ISSN: 2547-9865
Volume: 1, Number: 1
June 2016
BARTIN – TURKEY

1935 CEP KILAVUZLARINDA YERLİLEŞTİRME ÖRNEKLERİ

Nevnihal BAYAR*

Özet

Dil, canlı bir varlıktır. Dolayısıyla zaman içinde birtakım değişimler ve kendi bünyesinden doğan çeşitli sebeplerle bazı gelişmeler gösterir. Bütün bu değişiklikler ve gelişmeler dil kuralları çerçevesinde cereyan eder. Dile yeni kelimeler kazandırmak için dışarıdan yapılacak müdahalelerin de daima bu kurallar çerçevesinde olması gerekir. Günümüzde bir toplumun, diğer toplumlarla bağlantı kurmaması, dış dünyayla ilişkilerini keserek yaşaması gibi bir durum mümkün değildir. Bu sebeple her dilde yabancı öğelerin bulunması da doğaldır. Bir dil birliği, yabancı bir kelimeyle karşılaştığı zaman çeşitli sorunlar ortaya çıkar. Çünkü her dilin ses özellikleri, kelime ve cümle yapısı birbirinden farklıdır. Kimi zaman yabancı kelimeler, etkiledikleri dili konuşan insanların kültürlü kesiminde bir süre aslına uygun biçimde söylenmeye çalışılır. Ancak zamanla, kelimenin aslını söylemekte zorlanan halkın söyleyiş biçimi yaygınlaşır. Yerlileştirme adını verdiğimiz bu olayda yabancı kelime, çağrıştırdığı yerli kelimeyle yer değiştirir. Çalışmamızda, bu konu ve örnekleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerlileştirme, halk etimolojisi, Cep Kılavuzları, dilde yenileşme, yabancı kelimeler.

EXAMPLE LOCALIZATION IN 1935 POCKET GUIDES

Abstract

Language is a living existence. Directly it shows several changes and advances for kinds of reasons that birth from its own constitution in time. All these changes and advances occur in framework of language grammar. It is necessary that external interferences which aim to bring new words in language always should be in this grammar framework. In today's world, it is impossible that a society don't not conduct any relation with other societies and live by breaking connection with outside world. For this reason, existence of foreign elements in every language is also natural. When a language unity encounters with a foreign word, some problems emerge because Sonics features, word and sentence structure of every language are different from each other. Sometimes, foreign words are tried to say in accordance with original meaning in sophisticated fraction whose people use the language that foreign language effects for a while. However, speaking way of public who have difficulty in saying its original becomes prevalent in time. In this issue that we give the name of naturalisation, foreign word changes the place with native evoked word. In this article, this topic and its examples would be discoursed.

* Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Keywords: Naturalization, public etymology, pocket guide booklet, renovation in language, foreign words.

Bir milleti millet yapan, onu ebedîleştiren en önemli unsurlardan biri dildir. Nesiller arası iletişimde, ortak tarih şuurunun sağlanmasında, kısacası medeniyetin ortaya çıkmasında dilin yeri ve değeri tartışılmaz.

Dil, canlı bir varlıktır. Dolayısıyla zaman içinde birtakım değişimler ve kendi bünyesinden doğan çeşitli sebeplerle bazı gelişmeler gösterir. Bu sebeple dilin tarihinde birtakım gelişme safhaları göze çarpar. Fakat bütün bu değişiklikler ve gelişmeler dil kuralları çerçevesinde meydana gelir. Dile yeni kelimeler kazandırmak için dışarıdan yapılacak müdahalelerin de daima bu kurallar çerçevesinde olması gerekir.

Şahıslar veya topluluklar istedikleri şekilde dilin yapısına müdahale edemezler. Dilin şahıslara veya topluluklara bağlı olmayan bir düzeni vardır. Bu düzeni oluşturan şey de kendi kurallarıdır. Dil ancak kendi yapısına, kurallarına uygun müdahaleleri kabul eder ve bu şekilde gelişme yolunu açık tutar. Dilin doğal gelişimini önleyen bir durum varsa, dışarıdan müdahale edilebilir. Bazen yabancı unsurlar dilin tabii gelişimine engel olur. Böyle durumlarda bu yabancı unsurları temizlemek için dışarıdan müdahale gerekir. Ancak dışarıdan yapılan bu müdahalede de dilin kendi kurallarına uzak olmamalıdır. [1]

Toplumlar arasındaki kültür, sanat ve siyaset ilişkileri onların söz varlıkları üzerinde de etkili olur. İlişkide bulunan milletler arasında kelime alış verişi olur. Günümüzde bir toplumun, diğer toplumlarla bağlantı kurmaması, dış dünyayla ilişkilerini keserek yaşaması gibi bir şey söz konusu değildir. Bu sebeple her dilde yabancı öğelerin bulunması da doğaldır. Bir dil birliği yabancı bir kelimeyle karşılaştığı zaman çeşitli sorunlar ortaya çıkar. Çünkü her dilin ses özellikleri, kelime ve cümle yapısı birbirinden farklıdır. Kimi zaman yabancı kelimeler, etkiledikleri dili konuşan insanların kültürlü kesiminde bir süre aslına uygun biçimde söylenmeye çalışılır. Ancak zamanla, kelimenin aslını söylemekte zorlanan halkın söyleyiş biçimi yaygınlaşır. Yerlileştirme adını verdiğimiz bu olayda yabancı kelime çağrıştırdığı yerli kelimeyle yer değiştirir. Her dilde ve

[1] Muharrem Ergin. *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul: Bayrak Yayınları, 2011.

özellikle dilin halk dili kesiminde yabancı kelimeleri yerlileştirme eğilimi vardır. Bu eğilime de halk etimolojisi (İng. *Folk etymology*) denir.[2]

Meselâ Türkçe'deki ses uyumları yabancı dillerden gelen kelimelerin söylenişinde de etkili olmaktadır. Örnek verecek olursak: Ar. mümkin > mümkün, Far. haste > hasta, İngilizce; tost (toast) sprey (spray) tişört (T-shirt), lider (leader), miting (meeting), İtalyanca; acente (agente), kambiyo (cambio), gazino (casino) biçiminde Türkçe'ye yerleşmiştir.

Bugün dilimizde çok sayıda yabancı kelime vardır. Bilindiği gibi Türkçe XI. yüzyıldan sonra önce Arapça'nın daha sonra Farsça'nın etkisi altına girmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar süren bu dönemin sonucunda Türkçe, içinde çok sayıda Arapça ve Farsça kelimelerin de bulunduğu bir yazı dili hâline gelmiştir. Bu yabancılaşmanın giderilmesinde en önemli adımlar Dil Devrimi'yle atılmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle özellikle dil faaliyetleri açısından çok yoğun bir döneme girilmiştir. İlk olarak 1928 yılında eski harfler bırakılarak yeni harfler kabul edilmiştir. Okullarda Arapça ve Farsça dersleri yasaklanmış (1 Eylül 1929), yeni yazıya geçilmiştir. Bu büyük adımdan sonra Türkçe ile ilgili bilimsel araştırmalar yapmak amacıyla 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tedkik Cemiyeti kurulmuştur. Türk Dili Tedkik Cemiyeti'nin amacı, "*Türk dilinin kendi öz güzelliğini ortaya koymak ve onu diğer dünya dilleri arasında hak ettiği gerçek yere ulaştırmak*" olmuştur.

Türk Dili Tedkik Cemiyeti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra hemen dille ilgili çalışmalara başlanmış ve Birinci Türk Dil Kurultayı toplanmıştır. (26 Eylül-6 Ekim 1932)[3] Kurultayın belirlemiş olduğu programın uygulanmasına kelime hazinesinden başlanmıştır. Dildeki bütün yabancı kelimelerin atılmasına ve yerlerine Türkçe karşılıklarının konulmasına karar verilmiştir. Böylece kurum tarafından 1933 yılı başlarında halk

[2] Doğan Aksan. "Dilde Yerlileştirme Üzerine-1", Genel Dilbilim Dergisi, 1979: 3-4; Doğan Aksan. "Dilde Yerlileştirme Üzerine-2". Genel Dilbilim Dergisi. 1980: 5-9.

[3] Zeynep Korkmaz. *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*. Ankara: TDK Yayınları, 1973; Zeynep Korkmaz. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*. Ankara: TDK Yayınları, 1992; Şükrü Haluk Akalın. "Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu", Türk Dili, 607, 2002: 37 – 56; Kamile İmer. *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2003.

ağzından söz derleme seferberliği başlatılmıştır. Derleme işinin nasıl yapılacağı da "*Söz Derleme Kılavuzu*" adlı bir kitapçıkta gösterilmiştir.[4]

Bu çalışmalar devam ederken Türk Dili Tetkik Cemiyeti bir taraftan da dilimizdeki yabancı kelimelere karşılıklar bulunması için 12 Mart 1933 yılında bir dil anketi düzenlemiştir.[5] Çalışma üç buçuk ay devam etmiş, 1382 Arapça ve Farsça kelimeye Türkçe karşılıklar bulunması istenmiştir.

Dil çalışmalarına basın da dâhil olmuş, gazetelerde dil köşeleri açılmış, bu köşelerde de her gün on, on beş kelime verilerek anket çalışmaları yürütülmüştür. Halk da verilen kelimelere öz Türkçe karşılıklar bulmaya gayret etmiştir. Ne var ki bir mesele ortaya çıkmıştır. O da gelen karşılıkların, bu işin ehli olmayan kimseler tarafından hazırlanmış olmasından doğan yetersizliktir. Bazen bir Türkçe kelime birkaç yabancı kelimeye karşılık gösterilmiş, bazen de yabancı kelimelere uygun karşılıklar bulunamamış, pek çok kelimenin karşılığı boş kalmıştır. Bu eksikliğin giderilmesi için yazılı eserlerden de yararlanılmasına karar verilmiştir. Böylece diğer bir iş olarak eski ve yeni Türkiye içi ve dışı yazılı kaynaklarının taratılmasına başlanmıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti halk ağzından derlenen malzeme ile tarama yoluyla elde edilen malzemeyi ayrı ayrı yayımlamadan önce bir dergi içinde toplamayı uygun bulmuştur. Bu şekilde bir uygulama ile ihtiyaç duyulan öz Türkçe karşılıklar kolaylıkla bulunup, yabancı kelimelerin yerine konabilecektir. Böylece 1934 yılında Cemiyet tarafından "*Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi*" çıkarılmıştır. Buna Türkçeden Osmanlıcaya indeks de eklenmiştir.[6]

1933-34 yılları arasında gerek gazetelerin dil köşelerinde, gerekse başka yazılarda yeni kelimelerle denemeler yapılmış, pek çok yazı kaleme alınmıştır. Ancak bu deneme devresinde dil malzemesini yazıya geçirerek değerlendirmede tutulan yolun yanlışlığı yüzünden, özleştirme hareketi çıkmaza sürüklenmeye başlamıştır. Bununla birlikte Tarama Dergisi'nin ortaya koyduğu malzemenin kullanılışında bazı problemler olmuştur. Dergide, tek bir yabancı kelime için farklı kaynaklardan alınmış birçok

---

[4] Nail Tan. *Kuruluşunun 70. Yıl Dönümünde Türk Dil Kurumu*. Ankara: 2001; Korkmaz, Zeynep Korkmaz. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler.* Ankara: TDK Yayınları, 1992.

[5] Zeynep Korkmaz. Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi. Ankara: 1963.

[6] Zeynep Korkmaz. Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi. Ankara: 1963; Nevnihal Bayar. Açıklamalı Yeni Kelimeler Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.

karşılıklar bulunmaktadır. Bir kavramın Anadolu ağızlarındaki karşılığının yanında çeşitli lehçelerdeki karşılıkları da yer almaktadır. Böyle bir çalışma bu alandaki araştırmacılar için çok önemli bir kaynak olmakla birlikte, sahayla ilgisi olmayan, pratik olarak bu eserden yararlanmak isteyenler için kullanışlı olmamıştır. Dergide yer alan karşılıklar belli bir süzgeçten geçirilmediği için gelişi güzel kullanılmış, tek bir kavram için birden çok karşılık gösterildiği olmuştur. Ayrıca yazarların da yeni kelimeleri kullanış yöntemleri farklı farklı olmuştur. Dolayısıyla bu ciddiyetsiz uygulamaların dilin gelişimine bir katkısı olmamıştır. Bunun sonucunda II. Türk Dili Kurultayı'nda bu aşırılığı önleyecek tedbirler alınmıştır.

Amaç, Tarama Dergisi'nin sebep olduğu karışıklığın giderilmesidir. Bu noktadan hareketle Karşılıklar Kılavuzu'nun hazırlanmasına karar verilmiş ve kılavuzun hazırlanması için bir çalışma kolu oluşturulmuştur. Kurumun Falih Rıfkı Atay, Ali Muzaffer Göker, Yusuf Ziya Özer, Fuad Köprülü, Hasan Âli Yücel, İsmail Müştak Mayakon, İbrahim Osman Grantay, Ali Gâlip Pekel, Necmettin Sadık Sadak, Sâim Ali Dilemre, Celal Esat Arseven, Reşat Nuri Güntekin ve Hasan Fehmi Turgal'dan oluşan uzman kadrosu 1935 baharına kadar çalışmış ve kılavuzun birinci cildi olan "*Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*"nu 25 Mart 1935'te, ikinci cildi olan "*Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*"nu da 19 Temmuz 1935'te tamamlamışlardır.[7]

Kılavuzları hazırlayan komisyon, yabancı kelimelerin Tarama Dergisi'ndeki Türkçe karşılıklarını inceleyerek, her yabancı kelimeye tek bir Türkçe karşılık konulmasına karar vermiştir. Ayrıca Türkçe ek ve köklerden de yeni kelimeler yapılmıştır. Komisyon, Tarama Dergisi'ndeki kelimeleri bir süzgeçten geçirip, bunlardan yaşamaya en elverişli olanları ayırmıştır. Ayrılan kelimeler gazetelerde yayımlanmış ve halka sunulmuştur.

Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu'nda *8752* kelime yer almıştır. Bunun *4696*'sı yurdumuzda eskiden beri kullanılan arı Türkçe kelimelerdir. Bunlara ya da köklerine çeşitli ekler ilave edilerek *1735* kelime türetilmiştir. Türkiye dışından *415* kelime alınmış, bunlardan *450* yeni kelime meydana

[7] Kamile İmer. *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2003; Zeynep Korkmaz. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler.* Ankara: TDK Yayınları, 1992.

getirilmiştir. *583* kelime Türkçeleşmiş (yerlileşmiş) kelime sayılmış, bunlardan da *873* tane yeni kelime türetilmiştir.[8]

Aşağıdaki listede; Cep Kılavuzları'nda[9] yerlileştirme yöntemiyle yabancı kelimelere karşılık olarak teklif edilen kelimelerden örnekler vereceğiz. Kelimelerde yerlileştirme yaparken asıl olan, yabancı kelimelerin dilin ses sistemine uydurulması veya yaklaştırılmasıdır. Bu da çeşitli yollarla gerçekleştirilebilir. Kılavuzlarda dilimizdeki yabancı kelimelere karşılık olarak yerlileştirme yoluyla türetilen kelimelerin bir kısmı kabul görmüş ve günümüze kadar aynı anlamda veya anlam genişlemesine uğrayarak gelebilmiştir. Bir kısmı ise zaman içinde elenmiş ve günümüze kadar gelememiştir. Bunun kararı 1935 Kılavuzları'ndan başlayarak ilki 1945 ve sonuncusu 2010 yılında basılan TDK Türkçe Sözlükler taranarak verilmiştir.

1. Uzun Ünlüleri Kısaltarak

acamı: acemî. Kelime tutunamamıştır.[10]

afat: âfet. "Afetler" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

aferin: âferin. "1. Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo. 2. Öğrencilere verilen beğenme ve takdir kâğıdı." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

aheste: âheste. "1. Yavaş, ağır. 2. Yavaş, ağır biçimde." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

aile: âile. "1. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü..." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

aram: âram. Kelime tutunamamıştır.

arazi: arâzi. "1. Yeryüzü parçası, yerey, toprak. 2. Yer." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

---

[8] Zeynep Korkmaz. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*. Ankara: TDK Yayınları, 1992; Nevnihal Bayar. "1935 Yılı Cep Kılavuzlarından Günümüze Yeni Kelimeler". Türkoloji Üzerine Araştırmalar. 2013:8.

[9] TDK. *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1935; TDK. *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*. İstanbul: Devlet Basımevi, 1935.

[10] 1935 Kılavuzları'nda teklif edilip günümüze kadar gelemeyen, kabul görmeyen kelimeler için *tutunamamıştır* tabirini kullanacağız.

asil: asîl. "1. Soylu. 2. Yüce duygularla yapılan." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

asla: aslâ. "1. Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, katiyen. 2. Sakın, zinhar." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

aşık: âşık. Kelime tutunamamıştır.

ati: âtî. "Gelecek" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

aynı: aynî. "1. Benzer. 2. Başkası değil, o…" anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

azat: âzad. "1. Serbest bırakma. 2. Okullarda paydos. 3. Serbest bırakılmış olan." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

bahadır: behâdır. "Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik gösteren kimse, batur" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

bahane: behâne. "Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

beraber: berâber. "1. Birlikte, bir arada. 2. Aynı düzeyde. 3. –e rağmen, -e karşın" anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

daya: dâye. Kelime tutunamamıştır.

ille: illâ, mutlaka.[11] "1. Ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, her hâlde, illaki. 2. Hele, özellikle." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

sekin: sâkin. Kelime tutunamamıştır.

sekinleştirmek: teskin etmek.[12] Kelime tutunamamıştır.

sekinlik: sükun, sükunet, sekinet. Kelime tutunamamıştır.

suvari: süvâri. Kelime tutunamamıştır.

zaruret, zorağ:[13] zarûret. "1. Zorunluluk. 2. Gereklilik. 3. Sıkıntı, yoksulluk, fakirlik." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

zatın: zâten. Kelime tutunamamıştır.

---

[11] Bazı kelimeler birden fazla kelimeye karşılık olarak teklif edilmiştir. Biz esas olarak altı çizili olanları aldık.

[12] Kılavuzlarda yerlileştirilen yabancı kelimelerden de yeni kelimeler türetilmiştir. Bu kelimeler de türediği kelimenin altında verilmiştir.

[13] Bazı kelimeler iki şekilde teklif edilmiştir. Biz esas olarak altı çizili olanları aldık.

2. Uzun Ünlü Yerine /ğ/ Ünsüzü Koyarak

ağbide: âbide. Kelime tutunamamıştır.

ağbidevi: âbidevî. Kelime tutunamamıştır.

ağbit: âbid. TDK Kelime tutunamamıştır.

mağden: mâden. Kelime tutunamamıştır.

sağde: sâde. Kelime tutunamamıştır.

şuğbe: şûbe. Kelime tutunamamıştır.

şuğle: şûle. Kelime tutunamamıştır.

3. Kelime Sonundaki /b/ Ünsüzünü /p/ Yaparak

ahşap: ahşab. "1. Ağaçtan, tahtadan yapılmış. 2. Ağaçtan, tahtadan yapılmış nesne." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

azap: azab. "1. Büyük sıkıntı, eziyet, ezinç. 2. İslam inanışına göre dünyada günah işlemiş olanlara ahirette verilecek ceza." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

edep, edev: edeb. "1. Toplum töresine uygun davranma. 2. İyi ahlâk, incelik, terbiye." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

sulp: sulb. "1. Bel kemiği, omurga. 2. Döl, nesil, zürriyet. 3. Katı." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

üslûp: üslûb. "1. Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz. 2. Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçem, sitil..." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

4. Kalınlık Uyumu Sağlayarak

aman: emân. "1. Yardım istenildiğini anlatan bir söz. 2. Bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz…" anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

nufus: nüfus. Kelime tutunamamıştır.

ruya: rüya. Kelime tutunamamıştır.

takaza: tekaza. "Azarlama, başa kakma" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

usta, ustat: üstad. Kelime tutunamamıştır.

yava: yâve. Kelime tutunamamıştır.

yum: yümn, meymenet, kadem, fâli hayr. Kelime tutunamamıştır.

5. Ayın Ünsüzünü Atarak

anana: an´ane. Kelime tutunamamıştır.

bazen: ba´zen. " Ara sıra" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

bazı: ba´zı. "1. Birtakım, kimi. 2. Bazen." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

kanağat: kana'at. Kelime tutunamamıştır.

sürat: sür´at. "1. Hızlılık, çabukluk. 2. İvinti." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

şuvağ: şu´a. Kelime tutunamamıştır.

tabiğat: tabi´at. Kelime tutunamamıştır.

talih: tali´. "Şans" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

6. İki Ünsüz Arasında Ünlü Türeterek

asır: asr. "1. Yüzyıl. 2. Çağ." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

ayıp: ayb. "1. Toplumun ahlâk kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış. 2. Kusur, eksiklik. 3. Utanç veren." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

bahıt: baht. Kelime tutunamamıştır.

bahis: bahs. "1. Üzerinde konuşulan şey, konu. 2. Görüşünde veya iddiasında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözlü anlaşma…" anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

seyir: 1. <u>Seyr</u>. 2. Temaşa. "1. Gidiş, yürüyüş, ilerleyiş. 2. Kara taşıtlarının belli bir güzergahta ilerlemesi. 3. Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

sıfır: sıfr. "1. Kendi başına değeri olmayan, ondalık sayı sisteminde sağına geldiği rakamı on kere büyüten işaret (0). 2. Hiç değeri olmayan şey. 3. Kötü, başarısız, verimsiz." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

sınıf: sınf. "1. Öğrencilerin yıllık öğrenime göre ayrıldığı bölümlerden her biri. 2. Çeşitli amaçlarla oluşmuş kümeler. 3. Derslik." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

şahıs: şahs. "Kişi" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

şehir: şehr. "Kent, site" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

tavır: tavr. "1. Durum, vaziyet, hâl. 2. Bir olay, bir durum karşısında kişinin takındığı davranış…" anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

tılısım: tılsım. Kelime tutunamamıştır.

ufuk: ufk. "1. Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi göründüğü yer, çevren. 2. Çekülün gösterdiği dikey çizgi ile gözlemci üzerinden geçen düzlem, göz erimi..." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

vahıy: vahy. Kelime tutunamamıştır.

vehim: vehm. "Kuruntu" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

zihin: zihn. "1. Canlının duygu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerinin bütünü. 2. Bellek, an. 3. Anlayış, kavrayış…" anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

7. Hemzeyi Atarak

ayle:[14] âile. Kelime tutunamamıştır.

hayınlık: hâinlik. Kelime tutunamamıştır.

8. /h/ Ünsüzü Yerine /ğ/ Koyarak

bağşiş: bahşiş. Kelime tutunamamıştır.

9. Derilme Birleşme Yoluyla

bedava: bâdıhavâ. "1. Karşılıksız, parasız. 2. Emeksiz, caba. 3. Çok ucuz…" anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

eczane: eczahâne. "İlaçların hazırlandığı veya hazır ilaçların satıldığı yer" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

<u>hapisane</u>, hapisevi: hapishâne. Kelime tutunamamıştır.

<u>hastane</u>, hasta yurdu: hastahâne. "Hastalara yatarak veya ayakta tanı, tedavi ve bakım hizmetlerinin hekim, hemşire ve diğer sağlık çalışanları tarafından verildiği sağlık kuruluşu" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

kütüpane: kütüphâne. Kelime tutunamamıştır.

postaevi, <u>postane</u>: postahâne. "Posta ile gönderilen maddelerin kabul edildiği, postaya verilmiş maddelerin ayrım ve dağıtımının yapıldığı bina" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

tımarane: timarhâne. Kelime tutunamamıştır.

[14] Kelime **aile** şeklinde de yerlileştirilmiş ve iki şekilde teklif edilmiştir.

10. Ünsüz Düşmesi Oluşturarak

cumur: cumhur. Kelime tutunamamıştır.

dakka: dakîka. Kelime tutunamamıştır.

dürüs: dürüst. Kelime tutunamamıştır.

harta: harita. Kelime tutunamamıştır.

kuvet: kuvvet. Kelime tutunamamıştır.

kuvetlendirici: mukavvi. Kelime tutunamamıştır.

kuvetlendirmek: takviye etmek. Kelime tutunamamıştır.

kuvetlenmek: kesbi kuvvet etmek. Kelime tutunamamıştır.

kuvetli: kavi. Kelime tutunamamıştır.

meraba: merhaba. Kelime tutunamamıştır.

sel: seyl. "1. Sürekli yağmurlardan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını 2. Hareket halindeki büyük kalabalık, yığın..." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

11. Sondaki /d/ Ünsüzünü /t/ Yaparak

ebet: ebed, ebediyet. "Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

12. Ortadaki /k/ Ünsüzüznü /ğ/ Yaparak

lâğap: lâkab. Kelime tutunamamıştır.

13. Ortadaki /b/ Ünsüzünü /p/ Yaparak

şüphe: şek, şübhe, güman. "Kuşku" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

şüphesiz: şübhesiz. "Şüphesi olmayan, kuşkusuz" anlamında günümüze kadar gelmiştir.

tıpkı: tıbkı. "1. Bir şeyin eşi, benzeri, aynı. 2. Tıpatıp, tamamıyla." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

14. Sondaki /c/ Ünsüzünü /ç/ Yaparak

taç: tac, efser, dihim, iklil. "1. Soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık. 2. Gelinlerin başlarına takılan süs..." anlamlarında günümüze kadar gelmiştir.

15. Ortadaki Ünlüyü Yuvarlaklaştırarak

tehlüke: tehlike, hatar, muhatara. Kelime tutunamamıştır.

16. Ortadaki /n/ Ünsüzünü /m/ Yaparak

tembih etmek, tembihlemek: te**n**bih etmek. "Bir şeyin belli biçimde ve yolla yapılmasını istemek, söylemek, uyarmak" anlamında gününmüze kadar gelmiştir.

17. İlk Ünlüyü Yuvarlaklaştırarak

üsnet: isnad. Kelime tutunamamıştır.

üzel: ezel. Kelime tutunamamıştır.

18. Baştaki /h/ Ünsüzünü Düşürerek

üzülme, üzün: teessür, hüzn. Kelime tutunamamıştır.

Kılavuzlarda yerlileştirilen ve bunlardan üretilen kelimelerin büyük bir kısmı halk tarafından benimsenmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Ancak günümüze kadar gelemeyen, halk tarafından benimsenmediği için zaman içinde kaybolanlar da olmuştur. Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu, Tarama Dergisi'nin sebep olduğu karışıklığı büyük ölçüde gidermiş, yazı dilindeki yabancı kelimelerin sayısı gittikçe azalmıştır. Cep Kılavuzu'ndaki bazı karşılıklar zaman içinde işlenerek değiştirilmiştir. 1935 Cep Kılavuzları ek ve kök birleşimleri, eski kelimelerin canlandırılması, yerlileştirme, örnekseme gibi bilimsel yollarla yeni kelimelerin türetilmesi açısından dilimizin arılaşmasında önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

Ağakay, Mehmet Ali. "Dilde Özleşmenin Sınırları". Türk Folklor Araştırmaları. 88. Yyy: 1958.

Akalın, Şükrü Haluk. "Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu". Türk Dili. 607. Yyy: 2002.

Aksan, Doğan. *Tartışılan Sözcükler.* Ankara: 1976.

_______. "Dilde Yerlileştirme Üzerine-1". Genel Dilbilim Dergisi. 3-4. Yyy: 1979.

_______. "Dilde Yerlileştirme Üzerine-2". Genel Dilbilim Dergisi. 7-8. Yyy: 1980.

Aksoy, Ömer Asım. *Dil Üzerine Düşünceler.* Ankara: TDK Yayınları, 1962.

______. "Özleşme Akımı Durdurulamayacaktır". Türk Dili. 197. Yyy: 1968.

______. *Özleştirme Durdurulamaz*. Ankara: TDK Yayınları, 1969.

______. *Gelişen ve Özleşen Dilimiz*. Ankara: TDK Yayınları, 1970.

Arısoy, M. Sunullah. Arı Dile Doğru (I-V). Ankara: TDK Yayınları, 1962-63.

Atalay, Besim. *Türkçe'de Kelime Yapma Yolları*. Ankara: TDK Yayınları, 1946.

Banarlı, Nihad Sami. *Türkçenin Sırları*. İstanbul: 1986.

Banguoğlu, Tahsin. *Dil Bahisleri*. İstanbul: 1987.

Bayar, Nevnihal. *Açıklamalı Yeni Kelimeler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.

______. "1935 Yılı Cep Kılavuzlarından Günümüze Yeni Kelimeler". Türkoloji Üzerine Araştırmalar. 8. Yyy: 2013.

Brands, Hort Wilfrit. "Türk Lehçelerinde Yeni Kelimeler ve Istılahlar". Türk Dünyası Araştırmaları. 14. Yyy: 1981.

Cevdet, Kudret. "Türkçenin Özleşmesinde Ölçü". Varlık. 446. Yyy: 1957.

Çongur, H. Rıdvan. *Dilimizin Özleşmesinde Aşırı Davranılmış mıdır?* Ankara: TDK Yayınları, 1963.

Çongur, H. Rıdvan. *Dil Tartışmaları*. Ankara: TDK Yayınları, 1967.

Dilaçar, A. "Dilin Özleşmesi". Varlık. 186. Yyy: 1941.

______. "Dilin Özleşmesi". Türk Dili Belleten. 12-13. Yyy: 1948.

______. *Türkiye'de Dil Özleşmesi*. Ankara: TDK Yayınları, 1969.

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları, 1972.

Hacıeminoğlu, Necmettin. *Türkçenin Karanlık Günleri*. İstanbul: 1972.

İmer, Kamile. "Türk Yazı Dilinde Dil Devriminin Başlangıcından 1965 Yılı Sonuna Kadar Özleşme Üzerine Sayıma Dayanan Bir Araştırma". Türkoloji Dergisi. 1. Yyy: 1973.

______. *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*. Ankara: TDK Yayınları, 1976.

______. *Türkiyede Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*. Ankara: 2003

Korkmaz, Zeynep. *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*. Ankara: 1963

_______. *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*. Ankara: A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Yayınları, 1973.

_______. "Dili Özleştirme Konusundaki Yöntem Ayrılıkları Üzerine Bir Karşılaştırma". Milli Kültür. 12. Yyy: 1979.

_______. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler.* Ankara: TDK Yayınları, 1992.

Levend, Âgâh Sırrı. "Dilde Sadeleşme Hareketinin Tarihçesi". Dil Davamız. Ankara: 1952.

_______. *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: 1972.

Olcay, Selahattin. "Türkçenin Gelişmesi-Özleşmesi". Türk Yurdu. 6. Yyy: 1960.

Öksüz, Y. Ziya. *Türkçe'nin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*. Ankara: 1995.

Özdemir, Emin. *Dil Devrimimiz*. Ankara: TDK Yayınları, 1969.

Özel, Sevgi ve diğer. *Atatürk'ün Türk Dil Kurumu ve Sonrası*, İstanbul: 1986.

Özerdim, Sami N. "Dilimizin Özleşmesi ve Genç Şairlerimiz". Ülkü. 32. Yyy: 1949.

_______. *Harf Devriminin Öyküsü*. Ankara: 1982.

Parlatır, İsmail. "Sadeleştirme Üzerine". Milli Kültür. 1. Yyy: 1977.

Porzig, Walter. *Dil Denen Mucize II*. Çev. Ülkü Vural. Ankara: 1986.

Püsküllüoğlu, Ali. *Öz Dilimiz*. Ankara: TDK Yayınları, 1966.

Sevük, İsmail Habib. *Dil Davası*. İstanbul: 1949.

Şavkay, Tuğrul. *Dil Devrimi*, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2002.

Tan, Nail. *Kuruluşunun 70. Yıl Dönümünde Türk Dil Kurumu*. Ankara: 2001.

Timurtaş, Faruk Kadri. "Ekler, Yeni Kelimeler ve Uydurmacılık". Türk Kültürü. 57. Yyy: 1967.

_______. *Makaleler.* Haz. Mustafa Özkan. Ankara: 1997.

TDK. *Birinci Türk Dil Kurultayı.* Ankara: 1932.

_______. *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*. İstanbul: Devlet Basımevi, 1935.

_______. *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*. İstanbul: Devlet Basımevi, 1935.

_______. *Üçüncü Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1936.

_______. *Dördüncü Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1942.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1945.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1955.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1959.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1966.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1969.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1974.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1983.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1988.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 1998.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 2005.

_______. *Türkçe Sözlük*. Ankara: 2010.

_______. *Beşinci Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1945.

_______. *Altıncı Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1949.

_______. *Olağanüstü Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1951.

_______. *Türkiyede Dil Devrimi*. Ankara: 1951.

_______. *Yedinci Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1954.

_______. *Sekizinci Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1957.

_______. *Dokuzuncu Türk Dil Kurultayı.* Ankara: 1960.

_______. *Dilde Özleşmenin Sınırı Ne Olmalıdır?* Ankara: 1962.

_______. *Dil Davası*. Ankara: 1963.

_______. *Onuncu Türk Dil Kurultayı.* Ankara: 1963.

_______. *Olağanüstü Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1964.

_______. *On Birinci Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1966.

_______. *Dil Devrimi Üzerine.* Ankara: 1967.

_______. *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*. Ankara: 1968.

_______. *On İkinci Türk Dil Kurultayı*. Ankara: 1969.

_______. *Türk Dil Kurumunun 40 Yılı*. Ankara: 1972.

_______. *Dil Yazıları (I-II).* Ankara: 1974.

_______. *Atatürk'ün Yolunda Türk Dil Devrimi.* Ankara: 1981.

_______. *Atatürk ve Türk Dili – 2, Atatürk Devri Yazarlarının Türk Dili Hakkındaki Görüşleri*. Ankara: 1997.

Ülkütaşır, M. Şakir. *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: 2000.

Ünaydın, Ruşen Eşref. *Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşundan İlk Kurultaya Kadar Hatıralar*. Ankara: 1933.

_______. *Atatürk; Tarih ve Dil Kurumları Hatıralar.* Ankara: TDK Yayınları, 1954.

Vardar, Berke. *Dil Devrimi Üstüne.* İstanbul: 1977.

Vural, Ülkü. "Avrupa Ülkelerinde Dil Özleştirmesi". Milli Kültür. 38. Yyy: 1983.

Yamaner, Şerafettin. *Atatürk Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim*. İstanbul: 1999.

Yücel, Tahsin. *Dil Devrimi*. İstanbul: 1968.